

Paarden, vrijgezellen en gender

Traditie en vernieuwing in de Boxmeerse Metworstrennen

Het is maandag half 6 's ochtends en ik word wakker van een ietwat valse reveille die een paar straten verderop wordt geblazen. De hoornblazers zijn sinds vier uur op pad en roepen de dorpingen van Boxmeer op om hun warme worstenbrood te gaan halen bij de bakker en zich klaar te maken voor de Metworstrennen, een jaarlijkse paardenrace, die traditiegetrouw op carnavalsmaandag plaatsvindt. De winnaar mag zich een jaar lang Koning van de Metworst noemen. Ik hijs mezelf in carnavalskostuum en eet samen met mijn familie en enkele andere moedige vrienden warm worstenbrood. Buiten vriest het, maar we hebben ons warm uitgedost zodat we de koude buiten kunnen weerstaan. Het hoorngeschal komt dichterbij. Omdat ons huis aan de belangrijkste weg naar het circuit ligt, zien we de parade naderen: jockeys in de traditionele blauwe kielen en witte broeken berijden trots hun volbloed paarden, gevolgd door de Gekkekar op weg naar het Vortums Veld. Op deze weg tussen de kerkdorpen SambEEK en Vortum-Mullem reed volgens de overlevering ooit een middeleeuwse freule de sloot in. Zij werd uit haar benarde situatie gered door een groep Jonggezellen uit Boxmeer, die zij voor deze dienst beloonde met worst, bier, brood en een halve varkenskop.

Vandaag de dag vormen deze ingrediënten nog steeds de hoofdprijs van de paardenrace, die jaarlijks op carnavalsmaandag in Boxmeer wordt gereden. Leden van de vereniging "Instelling der Tijdelijk Jonggesellen van Boxmeer" strijden in een afvalrace om de prestigieuze titel "Koning van de Metworst". Hiervoor koersen zij met hun paarden een traject af van ongeveer 800 meter (het Vortums Veld geheten), aangemoedigd door carnavalsvierders die zich warm houden met koud bier. Maar, zoals vaak met lokale tradities, kan niet iedereen aan de traditie deelnemen. Er is een uitgebreid reglement dat voorschrijft dat de jockeys in Boxmeer geboren en getogen, vrijgezel en van het mannelijke geslacht moeten zijn.

De Metworstrennen werden in 2015 opgenomen in de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed Koninkrijk Nederland en is een levende traditie. De race met voornamelijk volbloed paarden trekt jaarlijks duizenden bezoekers uit Boxmeer en omstreken maar ook van verder. Kranten citeren graag Boxmerenaren die stellen dat het Metworstrennen een belangrijk deel van hun leven bepaalt. Peter Nabbe, oud-winnaar, vertelde aan het *Algemeen Dagblad* in 2005 hoe prestigieus de titel "Koning van de Metworst" lokaal is: "Wel sta je als koning van de Metworstrennen in Boxmeer volop in de belangstelling. Mensen kijken toch op een bepaalde manier tegen je op. Ook vrouwen. Voor

1. Metworst jockeys van achterzijde (2014) (foto: Vereniging De Metworst).

iemand uit Boxmeer is er niets hogers. Het valt te vergelijken met het winnen van de Elfstedentocht.¹ Daarnaast geldt het Metworstrennen als een van de oudste carnavalstradities van Nederland.²

Toch kampt dit gebruik met een aantal problemen. Zo neemt het aantal deelnemers langzaam maar gestaag af. Het ideale aantal van 27 jockeys (de wedren bestaat in principe uit dertien ritten, verdeeld over drie manches) wordt allang niet meer gehaald, en in 2016 verschenen er slechts vijftien ruiters aan de start. Men kan zich dan ook afvragen of de bewakers van deze traditie niet te veel de nadruk leggen op een vermeende authenticiteit, door vast te blijven houden aan een louter mannelijk deelnemersveld.

Het doel van de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed is het onderhouden van tradities uit het verleden die bijdragen aan de ontwikkeling van een culturele identiteit in het heden: “Immaterieel erfgoed versterkt het gevoel van identiteit en continuïteit van gemeenschappen, groepen en individuen en bevordert het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit.”³ Maar bij dat in stand houden van een gebruik kan men zich natuurlijk steeds weer opnieuw afvragen: van wie is de traditie en wie bepaalt welke delen uit het verleden al dan niet worden bewaard? Zowel Laurajane Smith⁴ als Elazar Barkan⁵ stellen: indien erfgoed de functie heeft een identiteit van een bepaalde gemeenschap te creëren of versterken, wie zijn dan genen die de traditie kunnen veranderen of aanpassen? Het is vaak

1 F. Kramer, ‘Wie wordt koning van de Metworstrennen?’, *Algemeen Dagblad*, 05-02-2005, p. 5.

2 P. Meurkens, *De Gekkekar komt uit Den Haag*. Nijmegen, 2014.

3 Immaterieel erfgoed, http://immaterieelerfgoed.nl/wat-moet-je-weten-over-de-inventaris_28.html (4/3/2016).

4 L. Smith, *Uses of heritage*. Londen, 2006.

5 E. Barkan, *Genes and burkas: Predicaments of human rights and cultural property*. New York, 2007.

lastig te bepalen welke onderdelen van een traditie als waardevol en dus als “beschermingswaardig” moeten worden beschouwd, en welke onderdelen met de tijd mee mogen veranderen.

Deze bijdrage exploreert hoe de verhouding tussen traditie en dynamiek zich in een lokaal volksfeest zoals het Metworstrennen manifesteert, en in hoeverre continuïteit wellicht kan samengaan met een kritische blik op het fenomeen authenticiteit. Daarbij argumenteren wij dat de deelname van vrouwen een verrijking is voor het Metworstrennen, zonder dat deze daardoor aan eigenheid hoeft in te boeten. Het voornaamste uitgangspunt hierbij is dat traditie en vernieuwing geen tegengestelde waarden zijn, maar eerder als partners fungeren bij het levend houden van cultureel erfgoed. Deze stelling is geïnspireerd door Ineke Strouken, die stelt dat het voor het in stand houden van immaterieel erfgoed belangrijk is om de focus te leggen op de levensvatbaarheid van tradities.⁶ Om van betekenis te blijven voor nieuwe generaties moeten jonge mensen zich kunnen blijven identificeren met een traditie en de mogelijkheid hebben zich deze steeds weer opnieuw toe te eigenen. Hierbij gaat het dus minder over het exact bewaren of fixeren, maar eerder over meegroeien met de tijd: “Authenticiteit is een begrip dat niet hoort bij immaterieel erfgoed.”⁷

Grenzen van het collectief

Continuïteit is van groot belang bij het in stand houden van tradities. Het zorgt voor bepaalde ankerpunten die een traditie herkenbaar en tijdsbestendig maken. Mythevorming, een collectief geheugen en het besef van plaats (en vooral de combinatie daarvan) spelen in dit proces van continuïteit een belangrijke rol.

Een collectief geheugen, zoals geïntroduceerd door Maurice Halbwachs, bestaat uit een verzameling van persoonlijke herinneringen die tezamen een gedeeld betekenis kader vormen.⁸ Dit betekenis kader geeft op zijn beurt waarde aan het heden en bepaalt en versterkt de grenzen van het collectief, een proces dat Halbwachs *lokalisatie* noemt.⁹ Zo is de herinnering van één van de auteurs zoals opgeschreven in de proloog van dit artikel persoonlijk, maar veel dorpsgenoten die ook opgegroeid zijn met de Metworstrennen hebben vergelijkbare herinneringen. Wanneer zij het woord “Metworstrennen” noemen in elkaars bijzijn (ook al kennen zij elkaar niet persoonlijk) dan delen ze dezelfde combinatie van betekenisvolle relaties en voorkennis die een gemeenschappelijk beeld tevoorschijn tovert van paarden, festiviteiten, ruiters in blauwe kielen, zand en kou. Via de classificatie en naam “Metworstrennen” zijn zij in staat om individuele herinneringen te plaatsen binnen een gedeeld

6 I. Strouken, ‘Immaterieel Erfgoed wordt altijd gedragen door mensen’ in: *Immaterieel Erfgoed*, 1:3, 2012.

7 *Ibidem*, p. 8.

8 M. Halbwachs & L. A. Coser, *On collective memory*. Chicago, 1992.

9 D. Middleton & S. D. Brown, ‘Memory and space in the work of Maurice Halbwachs’ in: *Cultural Memories*. Dordrecht, 2011, p. 34.

kader. Bij mensen van buiten Boxmeer die de race nooit bezochten ontbreekt dit kader.

Maar lokalisatie reikt verder dan dit linguïstische aspect; de materiële omgeving speelt ook een belangrijke rol. Zoals Halbwachs zelf stelt: “Thus, every collective memory unfolds within a spatial framework. Now space is a reality that endures: since our impressions rush by, one after another, and leave nothing behind in the mind, we can understand how we recapture the past only by understanding how it is, in effect, preserved by our physical surroundings.”¹⁰ Dit is overigens geen automatisch proces: plaatsen worden gecodeerd en voorzien van betekenis. Zo is het Vortums Veld niet enkel een weg tussen de dorpen Sambeek en Vortum, maar ook de lokatie van de (vooronderstelde) historische gebeurtenis die de aanleiding werd voor de wedstrijd. De renbaan van rond de 800 meter lang ligt net buiten de gemeente Boxmeer en is het terrein van de jaarlijkse Metworstrace en dus doordrenkt van de symboliek van een bijna 300 jaar oude traditie.

De mythe en het collectief geheugen aan de rennen zelf is dus nauw verweven met deze specifieke plaats en dit zorgt ervoor dat het Metworstrennen een zeer lokale traditie is, ingebed in haar directe fysieke omgeving. Ons inziens is dit dan ook het sterkste punt van het Metworstrennen en één van de redenen van zijn lange bestaan. Het is zoals Smith stelt over het belang van lokalisatie voor het behoud van cultureel erfgoed: “The embodiment of memory into sites of memory, or at least those that are given particular authority as aids to memory as ‘heritage’, provides some clue as to why some traditions, either ‘invented’ or not, are privileged over others and why some are actively ‘forgotten.’”¹¹

Het zeer lokale karakter wordt versterkt door het centrale thema van deze bijdrage, namelijk de regel dat de deelnemers geboren en getogen moeten zijn in het kerkdorp Boxmeer en lid moeten zijn van de “Instelling der Tijdelijck Jongesellen van Boxmeer”. Enerzijds zorgt deze exclusieve lokaliteit onmiskenbaar voor een gevoel van authenticiteit en continuïteit binnen de gemeenschap. Anderzijds wijst Helaine Silverman op het feit dat het construeren van deze sociale ruimte ook vaak de betwisting van deze ruimte impliceert.¹² Ofwel: wordt iedereen in de gemeenschap vertegenwoordigd door deze tradities? Het is precies hierom dat veel tradities moeten meegroeien met de tijd. Zoals Silverman betoogt, tradities veranderen omdat “het zelf” en “de maatschappij” geen vaststaande gegevens zijn of een tijdloze en gefixeerde vorm hebben. Integendeel, zowel het individu als de samenleving zijn altijd in beweging, in de maak. Door hardnekkig vast te houden aan een mannelijk deelnemersveld houdt de organisatie van de Metworstrennen wellicht teveel vast aan een statisch idee van haar eigen traditie. Want, de ankerpunten van continuïteit buiten beschouwing latend, is het Metworstrennen doorheen de tijd wel degelijk van betekenis veranderd en zijn er elementen aangepast aan de tijd.

10 M. Halbwachs, *The Collective Memory*. New York, 1980, p. 140.

11 Smith, *Uses of heritage*, p. 61.

12 H. Silverman, *Contested cultural heritage: religion, nationalism, erasure, and exclusion in a global world*. Chicago, 2010.

Van dronken paardenrit naar politieke carnavalssatire

De oorsprongsmythe van de Metworstrennen vertelt het verhaal van een vijftiende-eeuwse freule, Aleida genaamd, die met haar koets in een sloot was beland. Zij werd gered door de Jonggezellen van Boxmeer. Deze Jonggezellen waren georganiseerde groepjes jonge mannen die volgens de overlevering vruchtbaarheidsriten uitvoerden in de velden en vooral tijdens het carnaval (vastenavond) bekend stonden om hun drankfestijnen. Freule Aleida beloonde de Jonggezellen van Boxmeer door hen mee te nemen naar de dichtstbijzijnde gepachte hoeve en gaf opdracht aan de pachter om hen te voorzien van de volgende producten: zeven el metworst, twee vaten bier, twee broden (een wegge en een mik) en een halve varkenskop. Het werd vervolgens contractueel vastgelegd dat deze pachterboer jaarlijks de producten moest leveren aan de Vereniging Jonggezellen van Boxmeer. De boerderij werd daarom in de volksmond bekend als “De Belaste Hoeve”. Hoewel deze hoeve tegenwoordig een gewoon woonhuis is, blijft de traditie verankerd in de geschiedenis van het huis. Elke nieuwe eigenaar koopt niet alleen het huis, maar ook de verantwoordelijkheid van het organiseren van de jaarlijkse (besloten) huldiging in de hoeve en het verstrekken van de prijs. Veel aspecten van de traditie zijn dus gelokaliseerd in het collectieve geheugen van de Boxmeerse gemeenschap.

Dat het Metworstrennen een dynamische traditie is, onderhevig aan verandering en aanpassing, is direct terug te vinden in het ontstaan van de traditie zoals we die vandaag de dag kennen. We kunnen namelijk aannemen dat al vóór de ontmoeting tussen de freule en de jonggezellen, jonge mannen paarden bereden als onderdeel van een *rite de passage*, zoals hierboven vermeld. Gerard Rooijackers¹³ vertelt in zijn boek *Rituele repertoires* dat het in de middeleeuwen traditie was om rond vastenavond op rituele wijze dieren te kwellen: “In februari 1656 verboden de schepenen van de heerlijkheid Oirschot ‘aen alle ionge gesellen ende lieden [om] in de vastenavondt daeghen, ’t sij voor oft naer, te rijden oft te trecken met perden, te werpen oft met clijpelen te slaen eenige gansen, haenen oft hinnen.”¹⁴ Tevens bestond het algemeen verbrede gebruik van jonggezellen om tijdens vastenavond langs de huizen te gaan en geld of goederen op te halen, die vervolgens “werd[en] verkwist in dronkenschap en losbandigheid.”¹⁵

Het vroegste historisch document dat melding maakt van het bestaan van de Metworstrennen stamt uit 1740, waarin staat dat de Belaste Hoeve de voorgenoemde beloning aan de Jonggezellen van Boxmeer moet afdragen.¹⁶ De races waren in die tijd bij lange na niet zo strak geregisseerd als vandaag de dag. Dit bewijst bijvoorbeeld het verslag van de Schot John Stedman, die de wilde Metworstrennen van 1768 beschrijft: “Nothing can be more shocking than this horse-racing – all drunk, swearing, and damning, pulling each other’s bridles, falling from their horses, and at last tearing the sausage in ten

13 G. Rooijackers, *Rituele repertoires. Volkscultuur in oostelijk Noord-Brabant 1559-1853*. Nijmegen, 1994.

14 *Ibidem*, p. 406.

15 *Ibidem*, p. 415.

16 Meurkens, *De Gekkekar*, p. 21.

2. Huldiging van de Koning van de Metworstrennen M. Kusters (1930) (foto: Brabants Historisch Informatie Centrum).

thousand pieces.”¹⁷ Daar komt bij dat de rennen tussen 1740 en 1853 regelmatig op sterven na dood waren, met soms nog maar enkele verenigingsleden om de traditie hoog te houden.¹⁸ Het was uiteindelijk een politieke ruzie in de 19de eeuw die aanleiding gaf tot de institutionalisering van de traditie zoals we die nu kennen, zo stelt antropoloog Peer Meurkens in zijn boek over het ontstaan van de Metworstrennen.¹⁹

Het was rond 1850 dat er twee parlementariërs in Boxmeer woonden die in conflict raakten over de kwestie van tienden en eigendomsrechten. De eerste, burgemeester mr. J. B. Hengst, vond dat dit “recht der vaderen” behouden moest worden, terwijl zijn opponent Jonkheer Louis van Sasse van Ijsselt dit recht beschouwde als ouderwets en iets uit feodale tijden. Het ophalen van de metworst aan de Belaste Hoeve werd daardoor een perfect motief van de Jonkheer om de burgemeester plaatselijk belachelijk te maken, en zijn achternaam droeg daar een mooi steentje aan bij. In 1853 bedacht de Jonkheer daarom een carnavaleske, satirische parade met vlaggen, muziek, paarden en een gekkenkar. De stoet liep eerst in alle vroegte langs het huis van zijn tegenstrever Hengst, alwaar een flink boegeroep opging. Daarna ging het verder naar het Vortums Veld en werd de race zoals vanouds gereden. Vervolgens liep de stoet terug naar Boxmeer, alwaar de nieuwe Metworstkonink werd gehuldigd

17 W. van de Laar, ‘Aleida en de geschiedenis van de Metworst’ in: *“Ze zien Los”, Jubileumuitgave 275 jaar de Metworst*. Boxmeer, 2015, p. 23.

18 Ibidem, p. 21.

19 Meurkens, *De Gekkekar*.

Metworstrennen en Optocht 1853

3. Metworstrennen en Optocht 1853 (infographic: Studio-informa; foto: Vereniging 'De Metworst').

bij het huis “Molenpoort”, de statige residentie van de Jonkheer. Dat jaar werden de Jonggezellen van Boxmeer op initiatief van de jonkheer een officiële vereniging en werd het eerste echte Metworstreglement opgesteld. Artikel 1 uit dat reglement luidt: “Het doel der Vereeniging is, om een aloud gebruik – dat ingesteld werd door eene liefdadige dame, en dat beslaat in het wedrennen om eene metworst, de jaarlijksche belooning van een edelmoedige daad, door Boxmeersche jongeren aan bovenbedoelde dame bewezen – in onze gemeente

te handhaven en in eere te houden.”²⁰ Vanaf dat moment leefde de traditie weer helemaal op en werden er ook talloze andere “volksvermakelijkheden” onderdeel van het programma.

Volgens Meurkens was deze satirische parade de allereerste opgetekende carnavalsoptocht in Nederland. Ze bevatte alle elementen die later de kern van het Zuid-Nederlandse carnaval zouden vormen: “[...]e]n optocht aangevuld met een wedstrijd, gedragen door een vereniging die eromheen allerlei andere feestelijkheden organiseert.”²¹ Kortom, waar het eerder enkel een race betrof tussen Boxmeerse vrijgezellen, met al deze toegevoegde elementen ontstond er een georganiseerde, satirische carnavalstraditie met een politieke lading. Sinds die tijd is de race, de huldiging en de daaropvolgende parade door het dorp volledig geïnstalleerd als echte dorpsstraditie. Het feit dat grote delen van het historisch archief in de jaren 60 verdwenen zijn, heeft enkel maar bijgedragen aan de verdere mythevorming.²²

Meurkens’ “ontmaskering” van de Metworstrennen als *invented tradition*²³ met een politiek motief sluit goed aan bij David Lowenthals stelling dat het aldus fabriceren van een traditie door deze te herscheppen een essentieel gegeven van erfgoed is: “Heritage uses historical traces and tells historical tales. But these tales and traces are stitched into fables closed to critical scrutiny.”²⁴ Lowenthal stelt verder dat geloof in de herkomst van een traditie een kritiekloze houding vereist, wat verklaart waarom de uitvoerders in de meeste gevallen niet gediend zijn van divergerende meningen: “Loyalty and bonding demand uncritical endorsement and preclude dissent. Deviance is banned because group success, even survival, depend on all pulling together,” aldus Lowenthal.²⁵

Verschuivende grenzen

Natuurlijk zijn er veel meer dingen veranderd in de geschiedenis van de Metworst. Meurkens beschrijft hoe bijvoorbeeld de lengte van de worst wel of niet van belang is geweest door de jaren heen. Waar op een gegeven moment in de Metworstgeschiedenis de goede lengte van de worst nog zelfs een cruciale rol heeft gespeeld in het voortbestaan van de vereniging, is de regel van zeven el niet meer echt van belang, zolang de worst maar twee keer om de hals van de Koning kan.²⁶ Ook was er lang de regel dat er een donatie moest worden gedaan door de “Instelling van Tijdelijk Jonggesellen” aan een liefdadigheidsorganisatie, op straffe van ontbinding van de Vereniging. Maar ook deze voorwaarde is in het slop geraakt en op een dag verdwenen uit het reglement.²⁷

20 Van de Laar, *Zie zien Los*, p. 32.

21 Meurkens, *De Gekkekar*, p. 19.

22 *Ibidem*, p. 21.

23 E. Hobsbawm & T. Ranger, (red.). *The invention of tradition*. Cambridge, 2012.

24 D. Lowenthal, ‘Fabricating heritage’ in: *History and memory* 10:1, 1998, p. 7.

25 *Ibidem*, p. 8.

26 Meurkens, *De Gekkekar*, p. 131.

27 *Ibidem*. p. 186-187.

Daarnaast heeft een verder ontwikkelde blik op dierenwelzijn ook gezorgd voor verdere veranderingen in de race. In de jaren vijftig werd de weg naar Vortum Mullem verhard, maar lange tijd werd er niet gemaald om de risico's voor de paarden. Echter, sinds 1990 wordt er een dikke laag zand gestrooid op het parcours en moeten de ruiters vooraf een ruitersproef doen.²⁸ Ook is er een team van dierenartsen aanwezig om de veiligheid van zowel mens als dier te waarborgen. En tenslotte heeft de satirische optocht zoals die in 1853 door de Jonkheer van Sasse van Ijselt bedacht was, ook zijn politieke relevantie verloren. In plaats van een zegetocht langs diverse ambtenaarswoningen rijdt de Gekkekar nu naar de Wilhelminaboom in het centrum van Boxmeer, alwaar de winnaar door de tegenwoordige Beschermvrouwe tot 'Kunning van de Metworst' wordt gekroond.²⁹

Tot voor kort was de regel dat de ruiter geboren moet zijn in kerkdorp Boxmeer geen enkel probleem (behalve natuurlijk voor de ruiters uit omliggende kerkdorpen, die graag zouden willen deelnemen). Maar toen in 2009 het nieuwe Maasziekenhuis buiten de dorpsgrens werd gebouwd, werd deze regel toch een zorg voor de vereniging. Dit zou namelijk officieel betekenen dat kinderen geboren in het Maasziekenhuis uitgesloten waren van deelname. De toch al teruglopende deelname in acht nemend, werd toen besloten het reglement te veranderen. Deelnemers mochten vanaf nu geboren worden in de *gemeente* Boxmeer, maar moesten getogen zijn in het *kerkdorp* Boxmeer. Ofwel, de ouders van het kind moeten woonachtig zijn in het kerkdorp en niet in de gemeente.³⁰

Bepaalde onderdelen van de traditie zijn dus in de loop der tijd veranderd. Sommige veranderingen waren het gevolg van invloeden van buitenaf, die van de traditie verlangden dat zij zich zou aanpassen aan nieuwe maatschappelijke standaarden (bijvoorbeeld dierenwelzijn). Anderen wijzigingen kwamen van binnenuit. Maar wat deze veranderingen met elkaar delen is dat ze de Metworstennen inclusiever maakten. Deelname aan en het toeschouwen van werd voor een grotere groep mensen mogelijk gemaakt. Echter, de regels betreffende de samenstelling van het deelnemersveld zijn daarentegen door de jaren heen enkel en alleen aangescherpt, om tegen alle moderne ontwikkelingen in, toch het exclusieve karakter van de Metworstennen te behouden.

Artikel elf: een exclusief deelnemersveld

Historisch gezien waren Jonggezellen niet getrouwd. Deze voorwaarde is net zo gelokaliseerd in de Metworsttraditie als het Vortums Veld en de Belaste Hoeve. Aangezien de maatschappelijke normen rondom huwelijk, relatie en seksualiteit sinds de 19de eeuw een stuk losser zijn geworden,

28 *Metworst Magazine*, 2015.

http://issuu.com/ideemagazine/docs/metworst_magazine_275_jaar_proef_v3?e=3662665/11379244
(4/3/2016)

29 *Metworstmaandag*, 2015.

<http://www.metworst.nl/geschiedenis/programma-van-metworstmaandag/> (17/5/2016).

30 D. Goossens, 'Artikel 11' in: *"Ze zien Los"*, *Jubileumuitgave 275 jaar de Metworst*, 2015, p. 33.

voelde de Vereniging de noodzaak om het artikel elf aan te scherpen. Dit artikel omschrijft de voorwaarden tot deelname en garandeert daarmee de exclusiviteit van deelname. Oorspronkelijk, ten minste sinds 1853, luidde artikel elf als volgt: “Het winnen der Metworst kan alleen geschieden door een Boxmeersch jongeling. De winnaar is het daarop volgende jaar vrij van contributie. En draagt gedurende dien tijd den titel van Koning.”³¹ Uiteraard is sinds die tijd de betekenis van het woord jonggezel (of vrijgezel) veranderd. Tegenwoordig betekent het feit dat je niet getrouwd bent niet perse dat je ook jonggezel/vrijgezel bent. Je kan een relatie hebben, samenwonen, een samenlevingscontract hebben en zelfs kinderen hebben zonder getrouwd te zijn. Allemaal zaken die in de 19de eeuw ondenkbaar waren. Om de vrijgezel status van het deelnemersveld te garanderen is artikel elf de laatste jaren aangepast in: “Het winnen van de Metworst kan alléén geschieden door een Boxmeerse jonggezel die lid is van de Vereniging van tijdelijke jonggezellen ‘De Metworst’, geboren is in de gemeente Boxmeer en woonachtig is vanaf de geboorte in kerkdorp Boxmeer. Enige uitzondering is dat men voor scholing uitwonend is geweest uit kerkdorp Boxmeer tot maximaal drie maanden, na beëindiging studie. Men mag niet getrouwd zijn of zijn geweest dan wel een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan. Men mag ook geen wettelijke kinderen hebben of hebben gehad. Deze gegevens moeten bevestigd worden door een uittreksel van Gemeente Boxmeer. De ruiter dient minimaal 13 jaar oud te zijn of in het jaar van deelname 13 jaar oud te worden en te beschikken over een geldig ruitercertificaat. De winnaar van de Metworst is het daarop volgende jaar vrij van contributie en draagt gedurende dien tijd de titel van Koning.”³²

Echter, naast de mogelijkheid om te studeren buiten het dorp, stopt hier de aanpassing van artikel elf aan meer hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen. Terwijl we toch met recht kunnen stellen dat de status van jonggezel/vrijgezel in de laatste decennia ook toegankelijk is geworden voor vrouwen. Hieruit blijkt dat de traditie van het Metworstrennen een *gendered* fenomeen is. Dat wil zeggen dat de historisch dominante, masculiene waarden en percepties op de achtergrond onze kijk op deze traditie sturen. Het ontbreken van vrouwen in het deelnemersveld van de Metworstrennen lijkt daardoor natuurlijk en logisch. Zo zijn er tot nu toe weinig tot geen protesten van vrouwelijke jockeys bekend. Tevens ziet menig dorpsgenoot die we hebben gesproken nog geen kwaad in het uitsluitend mannelijke deelnemersveld – zo is nou eenmaal de traditie – gaat ook hier het argument. En uit het onderzoek dat Elise Maasakkers uitvoerde naar de beleving van erfgoed door jongeren blijkt dat ook onder jonge mensen het streven naar meer inclusiviteit in de kiem wordt gesmoord door het traditie-argument.³³ Maasakkers vernam van een jonge mannelijke deelnemer dat er wel interesse is van jonge vrouwelijke ruiters, maar dat zij “altijd al geweten hebben dat dat nu eenmaal niet kon, en ermee hebben leren leven.”³⁴

31 Ibidem, p. 29.

32 Ibidem, p. 33 (cursivering door de auteurs).

33 E. J. Maasakkers, *Toen was toen, nu is nu: over de functie van immaterieel erfgoed bij de ontwikkeling van historisch besef bij jongeren*. Masterscriptie Cultuurgeschiedenis, Utrecht, 2015.

34 Ibidem, p. 44.

Genderverhoudingen zijn echter de laatste jaren in toenemende mate in de belangstelling gekomen van erfgoedwetenschappers. Deze belangstelling komt voort uit het idee dat erfgoed, zoals wij hierboven ook betogen, een belangrijke rol speelt in de totstandkoming van (collectieve) identiteiten. Maar we kunnen ons ook afvragen wiens identiteiten er precies gerepresenteerd en versterkt worden, en hoe die identiteitsvorming plaatsvindt. Wanneer we ons deze vragen stellen, zien we dat de verhoudingen tussen mannen en vrouwen in cultureel erfgoed zelden worden bevraagd. In de gevallen dat het wel gebeurt, worden strikte scheidingen tussen mannen en vrouwen vanuit de traditie zelf vergoelikt en gerationaliseerd: 'zo gaat het nu eenmaal al eeuwen'. Wij zijn het dan ook met Smith eens wanneer zij stelt: "The construction, commemoration and expression of gender identities in heritage can never be understood to be politically or culturally neutral, as what is constructed had a range of implications for how men and women and their social roles are perceived, valued and socially and historically justified."³⁵

Doordat we sommige achterhaalde ongelijkheden binnen bepaalde tradities als onderdeel van een cultuur beschouwen, houden we deze onbewust langer in stand. Dit maakt dat een traditie juist ophoudt representatief te zijn voor een gemeenschap, en de instandhouding gevaar kan lopen. In de laatste decennia hebben bijvoorbeeld veel schuttersgilden in zowel Nederland als België de instroom van vrouwen mogelijk gemaakt, mede doordat zij hun ledenaantallen zagen teruglopen. Het belangrijkste argument hierbij is dat een moderne tijd moderne regels nodig heeft, en veel verenigingen kiezen ervoor om een toegankelijke gemeenschap te zijn waarin samen een levende traditie wordt gedeeld.

Metworstkoninkinnen

Het openstellen van de rennen voor vrouwen betekent voor Boxmeerse vrijgezelle vrouwen dat de traditie meer aansluit bij de rollenpatronen van vandaag de dag, zonder dat daarbij aan noties van traditie en continuïteit hoeft te worden getornd. Zelfs de tekst van het oorspronkelijke artikel elf kan worden gehandhaafd: alle deelnemers (inclusief vrouwen) zijn nog steeds Boxmeerse Jonggezellen. De gelijkwaardige positie die vrouwen in liefdesrelaties hebben bemachtigd maakt dat juist een traditionele *rite de passage* als de Metworstrennen een mooie reflectie zou zijn van deze ontwikkeling. Ze zou daarmee het signaal geven dat culturele rechten niet boven vrouwenrechten gaan, zoals in 2007 ook door Valentine Moghadam en Manilee Bagheritari betoogd werd in *Museum International*.³⁶ Zij stellen de vraag of het beschermen van tradities ook niet het gevaar in zich draagt dat deze daardoor worden 'bevroren', en dus minder gemakkelijk aan te passen zijn aan nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen.

35 Smith, *Uses of heritage*, p. 401.

36 V. Moghadam & M. Bagheritari, 'Cultures, conventions, and the human rights of women: Examining the convention for safeguarding intangible cultural heritage, and the declaration on cultural diversity', *Museum international* 59:4, 2007, p. 10.

Daarnaast heeft de openstelling voor vrouwen een tweede effect: de status van de vrouw als serieus te nemen sporter wordt bekrachtigd. De rennen hebben de laatste jaren sowieso steeds meer het karakter van een professioneel sportevenement gekregen. Van de wilde paardenrit als vruchtbaarheidsrite zoals Stedman die beschreef, is weinig meer te merken: zowel ruiter als paard zijn bloedserieus en het evenement is internationaal bekend in de paardensportwereld. In deze wereld zijn vrouwen ruim vertegenwoordigd en doen qua prestaties niet onder voor hun mannelijke collega's. In het *Metworstmagazine* uit 2015 kunnen we lezen dat 95% van de ruiters in Nederland vrouw is en dit wordt ook zichtbaar tijdens de Metworstrennen zelf. We zien dat de paarden en ruiters – buiten de manches om – omringd worden door jongedames die de dieren begeleiden en verzorgen.

Reeds in 1935 werd deelname door vrouwen toegestaan binnen de amateurpaardensport, en in de professionele paardenrensport wordt sinds de jaren 60 in principe al geen onderscheid meer gemaakt tussen man of vrouw, hoewel niet alle mannen het in eerste instantie met deze beslissing eens waren. Zoals we in het archief van de Nederlandse Draf- en Rensport kunnen lezen: “Op 18 september 1966 maakte de toen 23-jarige Mej. R.R.D. (Ina) Schwarzkächel uit Den Haag in de Polderjongen-prijs met Mona Lisa haar debuut als eerste Nederlandse vrouwelijke jockey. Haar mannelijke collega's, met uitzondering van Henk van der Kraats, bleven die dag na het uitwegen demonstratief in de weegkamer achter.”³⁷

Het is jammer dat er toch nog vaak in een wij-zij tegenstelling wordt gedacht, terwijl juist de paardensport een perfecte discipline is waar kracht en techniek juist niet bepaald wordt door geslacht. In hun onderzoek naar de positie van vrouwen in de paardensport schrijven Miriam Adelman en Fernanda Azeredo Moraes: “Equestrian sports offer a rare opportunity to bring male and female athletes together as competitors and team members, and women's historic participation in this field has been on the rise worldwide.”³⁸ Dit blijkt ook uit het feit dat vorig jaar Michelle Payne als eerste vrouwelijke jockey de Melbourne cup won, één van de meest prestigieuze paardenraces ter wereld.³⁹ Sterker nog, de Boxmeerse Cindy Klinkenberg won in januari van dit jaar de International Ladies Race in Australië. Het *Boxmeers Weekblad* schreef: “Het is niet een van de ruiters van de traditionele ‘METWORST’ rennen, geen ‘oud-koning’, niet een van de vele amateurjockeys die hieruit voortgekomen zijn, geen staleigenaar of succesvol trainer. Sorry jongens, ondanks jullie deelnames en overwinningen in Duitsland, Engeland, België en Frankrijk ging CINDY KLINKENBERG toch

37 D. Minkema, ‘Vrouwen in de sport’, *Nationaal Draf- en Rensport museum/archief*, 2009. <http://www.archiefndr.nl/HtmlHistMensen/Vrouwen%20in%20de%20sport.htm> (28/2/2016).

38 M. Adelman & F. A. Moraes, ‘Breaking their way in: Women jockeys at the racetrack in Brazil’, *Advances in Gender Research* 12, 2008, p. 99.

39 *Volkscrant*, “Voor het eerst vrouwelijke winnaar van belangrijkste Australische paardenrace” 3-11-2015 <http://www.volkscrant.nl/sport/voor-het-eerst-vrouwelijke-winnaar-van-belangrijkste-australische-paardenrace-a4177397/> (29-2-2016).

nog net een stapje verder!”⁴⁰ Kortom, de paardensport is bij uitstek geschikt voor een inclusief deelnemersveld aangezien de fysieke verschillen die vaak spelen bij een gemengde wedstrijd hier niet aan de orde zijn.

Inclusiviteit

Concluderend kunnen we stellen dat erfgoed wordt geconstrueerd door het combineren van verschillende lokale historische feiten tot één mythische vertelling. Dit verhaal is in het geval van het Metworstrennen diep ingebed in lokale sites en verbonden met lokale personen zoals de Jonkheer van Sasse van IJsselt. Het roept daarmee een sterke identificatie en een gevoel van verbondenheid op bij een kleine gemeenschap. Ons inziens is dit dan ook het sterkste punt van het Metworstrennen en de reden van haar lange bestaan: als immateriële traditie is zij prachtig verweven met haar fysieke locatie, het Vortums Veld en de Belaste Hoeve.

In een grotendeels geglobaliseerde wereld is dit ‘behoren tot’ een belangrijk gegeven, aangezien de groeiende intensiteit van wereldwijde communicatie voor veel mensen kan leiden tot een gevoel van verlies van “het lokale”: alles wat ooit lokaal was, is nu ook mondiaal toegankelijk geworden.⁴¹ Aan de andere kant trekt het evenement daardoor ook duizenden bezoekers van buiten deze gemeenschap, en dat scheidt de mogelijkheid om dit gevoel van samenhang ook met een grotere groep te delen. Echter, om het spektakel de moeite waard te maken voor zowel de toeristen als de lokale bezoekers is een goed gevuld deelnemersveld essentieel. Want moeite kost het voor toeschouwers: vaak moeten regen, wind en kou worden doorstaan, en voor deze inspanning wil je worden beloond! Als er uiteindelijk te weinig te zien is, zal het publiek wegblijven en zal de traditie serieus bedreigd worden.

Zoals we hebben gezien is één van de belangrijkste redenen dat het Metworstrennen al zolang bestaat het feit dat het zich al eeuwen naar de tijdgeest heeft geschikt. Door het gebruik steeds weer opnieuw te interpreteren en aan te passen, is het de vereniging gelukt om haar steeds weer opnieuw ‘uit te vinden’. Als men dit proces stopt, zal de toekomst van deze mooie race in gevaar komen. Een gemengd deelnemersveld zal de strijd er alleen maar spannender op maken, terwijl ons collectief geheugen van paarden, zand en blauwe kielen intact blijft. Het Metworstrennen blijft op deze manier in de eerste plaats een inclusieve traditie waarin sport, vaardigheden, ritueel en festiviteiten samenkomen. Die inclusiviteit is juist op dit moment in onze samenleving een belangrijk en kostbaar gegeven. In het belang van het lokale karakter van deze traditie zou het natuurlijk nog wel steeds een voorwaarde moeten zijn dat de vrouwelijke deelnemers in Boxmeer geboren en getogen

40 J. Verkaart, ‘Winst voor lady jockey Cindy Klinkenberg in Australië’, *Boxmeers Weekblad*, 26-1-2016. <http://boxmeersweekblad.nl/nieuws/winst-voor-lady-jockey-cindy-klinkenberg-in-australi%C3%AB-1.5663282> (29-2-2016).

41 Barkan, *Genes and burkas*, p. 184.

zijn, en lid zijn van de ‘Instelling der Tijdelijck Jonggesellen’. Het zou een verrijking zijn voor de Metworstrennen wanneer zowel mannen als vrouwen het startschot mogen horen: “En ze zien los!”